

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
ДНІПРОВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА**

МЕЛЕКЕСЦЕВ Кирило Ігорович

УДК 94(477+438)

**УКРАЇНА ТА РЕСПУБЛІКА ПОЛЬЩА: ВІД БІЛАТЕРАЛЬНИХ
ВІДНОСИН ДО ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ
(ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ)**

Спеціальність 07.00.01 – історія України

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Дніпро – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі історії України та спеціальних галузей історичної науки у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор історичних наук, професор
БУТ Олександр Микитович,
Донецький національний університет
імені Василя Стуса,
професор кафедри історії України
та спеціальних галузей історичної науки.

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор
ТОДОРОВ Ігор Ярославович
Ужгородський національний університет,
професор кафедри міжнародних студій
та суспільних комунікацій;

доктор історичних наук, доцент
ЧОРНА Наталія Миколаївна
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного
Університету,
завідувач кафедри туризму
та готельно-ресторанної справи.

Захист відбудеться 18 грудня 2019 р. о 13:00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 08.051.14 у Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара за адресою: 49010, м. Дніпро, пр. Гагаріна, 72, корп. 1, ауд. 512.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара за адресою: 49010, м. Дніпро, вул. Казакова, 8.

Автореферат розісланий «__» листопада 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат історичних наук, доцент

О. В. Бойко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Тема еволюції українсько-польських відносин у зв'язку з інтеграційними процесами у Європі є важливою для історії постсоціалістичних країн. Новітні сторінки в історії зв'язків українського народу з новою об'єднаною Європою показали неможливість для країни ізоляції та виключно двосторонніх відносин із сусідніми державами, якщо та бажає не залишитися послабленою та контрольованою з невпинним ходом колеса історії. Через це співпраця України з Республікою Польща так чи інакше має бути пов'язана з процесами формування та реалізації партнерства й інтеграції в об'єднаній Європі на сучасному етапі. Такі реалії були усвідомлені українською владою з підписанням Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за підтримки з боку керівництва Польщі.

Із закріпленням у Конституції України стратегічного курсу на інтеграцію до ЄС та НАТО, важливим є вивчення не лише польського досвіду, але й процесів його обміну з українською стороною протягом останніх десятиліть. Це необхідно для розуміння того, чому Україна так відстала від Польщі в питаннях європейської та атлантичної інтеграції. На порядку денному питання про необхідність залучення України до європейських та євроатлантичних структур.

Зміни у відносинах України та Республіки Польща в євроатлантичному контексті як тема дисертаційної роботи узгоджується з тенденціями сучасної української науки. Останніми роками залучення до співробітництва з Польщею, НАТО та ЄС не лише українських вищих органів влади, але й місцевого самоврядування, громадських об'єднань, свідчить про видозміни у відносинах та додає актуальності темі дослідження. Це зумовлює необхідність вивчення матеріалів обласних архівних установ, що розкривають європейський та атлантичний контекст українсько-польської співпраці на рівні регіонів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертація виконана в межах науково-дослідних тем кафедри історії України та спеціальних галузей історичної науки Донецького національного університету імені Василя Стуса: «Історія України в контексті всесвітньої історії: актуальні проблеми дослідження» (реєстраційний номер – 0112U005446) та «Актуальні питання історії України в контексті європейської цивілізації» (реєстраційний номер – 0118U002396).

Об'єктом дисертаційної роботи є різногалузеве співробітництво України та Республіки Польща в умовах глобалізації сучасного світу.

Предметом дослідження є еволюція українсько-польських відносин від білатеральності до мультилатералізму в інтеграційних процесах ЄС та НАТО.

Хронологічні межі дослідження охоплюють 1991–2015 рр., тобто період від визнання незалежності України Польщею до ратифікації Угоди про асоціацію України з ЄС та виборів у Польщі. Нижня часова межа зумовлена початком посткомуністичної трансформації у державі й суспільстві; верхня – часом визначення та реалізації головних завдань зовнішньої політики України та Польщі: інтеграції до НАТО та ЄС, пов'язаними з ними мультилатеральними

відносинами. Для демонстрації результатів переговорного процесу, їхнього втілення в життя залучені дані про реалізацію попередніх угод після 2015 р.

Географічні межі дослідження охоплюють територію Республіки Польща та України у їхніх офіційних кордонах, а також європейський і євроатлантичний простір. Таким чином процеси розглядаються в контексті континентальної та трансконтинентальної систем міжнародних відносин та в розрізі субрегіональної системи у регіоні Центральної та Східної Європи.

Мета дисертаційної праці полягає у вивченні історії всебічного комплексу взаємодії України та Республіки Польща, виявленні закономірностей, здобутків і перспектив партнерства в умовах трансформації від білатеральних відносин до мультилатеральної співпраці на шляху інтеграції до ЄС та НАТО.

Відповідно до об'єкта та предмета дослідження, реалізація мети передбачає розв'язання таких науково-дослідницьких завдань:

- проаналізувати стан вивчення проблеми, окреслити джерельну базу та методи дослідження;
- розглянути історичні умови становлення білатеральних відносин незалежної України та Республіки Польща, їх договірно-правове оформлення на міждержавному рівні та втілення у міжрегіональних відносинах;
- розкрити вплив чинника євроінтеграції, втілення «Плану дій Україна – ЄС», політики «Східного партнерства» та особливостей Шенгенської зони на українсько-польське міждержавне та транскордонне співробітництво;
- дослідити проблемні моменти українсько-польських відносин, які викристалізувалися на шляху України до європейської інтеграції;
- висвітлити тенденції співробітництва України та Республіки Польща в умовах розширення блоку НАТО та у процесах атлантичної інтеграції
- побудувати періодизацію українсько-польських відносин у вимірі співпраці в межах євроінтеграції

Методологічна основа дослідження базується на аналізі літератури з урахуванням проблемно-хронологічного та країнознавчого підходів, комплексному використанні широкого кола історичних джерел. Вивчення теми проводилося за принципами історизму та об'єктивності, задля втілення яких використані методи: системний, інституційний, діалектичний, аналізу й синтезу, статистичний, проблемно-хронологічний, порівняльно-історичний, історико-типологічний, конкретно-історичний. Залучені авторські принципи Дж. Розенау стосовно методології теорії міжнародних відносин.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у комплексному дослідженні еволюції сучасних українсько-польських відносин у напрямі інтеграції обох країн до ЄС та НАТО і пов'язаних з цими процесами особливостей динаміки втілення співпраці у життя.

Уперше:

- висвітлено вплив концепцій та діяльності Є.Ґедройця на формування проукраїнської позиції політиків Польщі, їхніх відносин з керівництвом України;

- подано авторський погляд на трансформацію українсько-польських відносин від пересічного білатерального співробітництва до особливого партнерства в системі мультилатеральної співпраці в межах європейської та атлантичної інтеграції;
- виявлено некоректність оцінки вітчизняної історіографії щодо періоду середини 1990-х рр. як часу «стагнації» в українсько-польських відносинах;
- досліджено значення для українсько-польських відносин раніше засекречених «Тез про політику Польщі щодо Росії і України» 2008 р., а також архівних матеріалів про діяльність місцевих органів влади у питаннях польсько-української співпраці у 1991 – 2015 рр., вперше введених до наукового обігу;
- розкрито вплив співпраці України з Польщею у різних галузях на успішне проведення Україною реформ згідно з «Планом дій Україна – ЄС»;
- розроблено хронологію сучасних українсько-польських відносин за принципом рівня залучення питань європейської інтеграції в міждержавних відносинах.

Уточнено:

- особливості економічної допомоги Єврокомісії та структур НАТО Республіці Польща та значення для України досвіду посилення польської економіки;
- результати втілення попередніх угод під час активізації українсько-польських відносин після Революції гідності;
- місце співробітництва між польськими та українськими університетами в загальних процесах міждержавних відносин та європейської інтеграції;
- визначення найефективніших напрямів, форм і видів українсько-польської співпраці та найкритичніших моментів у відносинах.

Подальший розвиток й конкретизацію отримали: розкриття ролі транскордонної співпраці областей України та воєводств Польщі у реалізації білатеральних домовленостей та мультилатеральної політики ЄС; положення української історіографії щодо українсько-польського партнерства як невід’ємної складової частини загальноісторичного процесу європейсько-атлантичної інтеграції.

Особистий внесок здобувача полягає в самостійному дослідженні проблеми, що ґрунтується на особисто зібраних і проаналізованих автором матеріалах. Основні положення та висновки дисертаційної роботи сформульовано дисертантом самостійно.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що матеріали дисертації можуть стати підґрунтям для подальших наукових розробок, у навчальних курсах і посібниках з історії України, міжнародних відносин, для побудови стратегій зовнішньополітичної діяльності державних структур та громадських організацій, що опікуються українсько-польським партнерством.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дослідження були апробовані автором на 17 міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях: Міжнародна наукова конференція «Polska-Słowacja-Ukraina Trójprogranicze wielokulturowe» (м. Жешув, Польща, 2014 р.), Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Модернізація соціогуманітарного простору: історичний досвід, виклики та перспективи» (м. Житомир, Україна, 2015 р.), Міжнародна наукова конференція

«Знаки питання в історії України: про що мріяли, що маємо, на що надіємося?» (м. Ніжин, Україна, 2016 р.), Міжнародні наукові конференції «Государства Центральной и Восточной Европы в исторической перспективе» (м. Пінськ, Білорусь, 2016–2017 рр.), Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми міжнародних відносин» (м. Київ, Україна, 2016 р.) Всеукраїнська наукова конференція «Соціально-гуманітарні дисципліни: напрямки наукового пошуку» (м. Дніпро, Україна, 2016 р.), Всеукраїнські наукові інтернет-конференції до 100-річчя Української революції, 80-річчя ДонНУ імені Василя Стуса та історичного факультету «Травневі студії: історія, політологія, міжнародні відносини» (м. Вінниця, Україна, 2016–2017 рр.), Всеукраїнські науково-практичні конференції студентів, аспірантів і молодих учених «Актуальні проблеми гуманітарних, технічних і природничих наук» (м. Вінниця, Україна, 2016–2018 рр.), Міжнародні науково-практичні інтернет-конференції «Сучасна гуманітаристика» (м. Переяслав-Хмельницький, Україна, 2017 р.), Міжнародна наукова конференція Центру Східноєвропейських студій Варшавського університету «Dialog Studentów Polski i Ukrainy» (м. Вінниця, Україна, 2018 р.), Міжнародна наукова конференція «100-річчя Незалежності Польщі – 80-річчя закінчення Великого Терору» (м. Вінниця, Україна, 2018 р.), Всеукраїнська наукова конференція «Наддніпрянська Україна: проблеми історії освіти, науки та духовно-культурного життя», присвячена 100-річчю Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара (м. Дніпро, Україна, 2018 р.), Міжнародна наукова конференція «Сучасний світовий порядок: погляд крізь призму Версалю», присвячена 20-річчю створення кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики (м. Вінниця, Україна, 2019 р.).

Публікації. Ключові висновки та теоретичні положення дослідження знайшли відображення у 20 публікаціях, з них – 6 наукових статей у фахових виданнях України, 6 – у закордонних періодичних спеціалізованих виданнях, 7 тез доповідей на міжнародних і загальноукраїнських наукових конференціях, 1 праця, яка додатково розкриває зміст дисертації.

Структура дисертаційної роботи відповідно до мети, предмета та завдань побудована за проблемно-хронологічним принципом. Робота складається зі вступу, п'яти розділів (11 підрозділів), висновків та списку використаних джерел і літератури (500 позицій). Загальний обсяг дисертації – 243 сторінки, з них основного тексту 175 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** висвітлено актуальність, мету, основні завдання, наукову новизну, предмет і об'єкт дослідження, його хронологічні та географічні межі, методологічні засади, практичне значення роботи. Подано відомості щодо апробації та публікацій результатів дослідження.

Перший розділ «Стан наукової розробки проблеми, джерела, методологія дослідження» складається з трьох підрозділів, які присвячені аналізу наукової розробки теми в історіографії, джерельної бази та теоретико-методологічних засад дослідження.

У підрозділі **1.1. Історіографічний аналіз** досліджено ступінь вивченості теми сучасних українсько-польських відносин та їхнього зв'язку з європейською та євроатлантичною інтеграцією в історіографії.

Історіографічний аналіз проблеми розглянуто за проблемно-хронологічним і країнознавчим підходами. Виділено два етапи історіографії.

На першому етапі – з початку до другої половини 90-х рр. ХХ ст. – відбувалися становлення і розвиток білатеральних відносин України та Польщі. Доробок польських учених етапу вирізняється вищим рівнем обґрунтованості та чисельністю публікацій. Проте не вистачало галузевого розмаїття, домінували огляди політичного аспекту відносин. А саме: визначення місця України у зовнішній політиці Республіки Польща (Б. Візімірська, Є. Новаковський, В. Боярський, М. Цалка) та її безпековій стратегії (Я. Онишкевич, Г. Бух, Я. Дрозд).

Станом на першу половину 1990-х рр. праці українських науковців з теми відносин України і Польщі були малочисельними. Їх доробок також стосувався політичного аспекту (А. Кудряченко, Є. Камінський, С. Таран, Б. Забарко) та контактів польської «Солідарності» з НРУ (О. Бут, Ю. Зайцев, М. Маринович).

Другий етап в історіографії проблеми – з кінця 1990-х рр., коли двосторонні відносини між країнами виходили на рівень стратегічного партнерства. Аналіз логічно розділити за проблематикою.

Найретельнішого обґрунтування зазнала політична складова відносин. Питання з історії України та Польщі, їх зовнішньополітичних зв'язків аналізувалися в колективних дослідженнях українських авторів: за редакцією В. Смолія, І. Кураса, Ф. Рудича, О. Гончаренка, А. Кудряченка, Д. Дзвінчука. Новітня історія розкривається у синтезованих працях Л. Зашкільняка та М. Крикуна «Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів» та Г. Касьянова «Україна 1991–2007: нариси новітньої історії». Матеріали про політичну історію у постбіполярному світі містяться у численних посібниках: В. Ярового, О. Іваницької та М. Криля з історії Центральної Європи; М. Кордона з євроатлантичної інтеграції; за ред. Я. Малика та П. Доброва та ін.

Після «Помаранчевої революції» українську історіографію політичного аспекту відносин доповнили спеціальні наукові студії. Узгодження українських зовнішньополітичних орієнтирів із польськими стали темою досліджень В. Глібова, Д. Горуна В. Струтинського, Ю. Макара, В. Гевко, Л. Алексієвець, В. Трофимовича, А. Киридон, Х. Чушака та ін. Українські автори істотно розширили попередній польський доробок, окреслили засади співробітництва.

Зарубіжна історіографія політичного аспекту відносин відрізняється пошуком концептуального визначення цілей співробітництва. У Польщі переломною стала монографія А. Хойновського «Україна». А. Хойновський, Я. Бруський, В. Кліх аргументували початок стратегічного партнерства. Впровадження ідей Є. Гедройця у польській політиці спонукало нові дослідження (В. та Н. Гіллів, Я. Драуса, А. Камінського, Г. Дильонгової, К. Федоровича, за ред. Є. Козакевича та ін.). Російську історіографію цікавило місце Польщі у зовнішній політиці Москви (І. Кобринська, Ю. Пушкарьов), шлях України на Захід (А. Стрелков). В. Мироненко наголосив на еволюції

української державності під впливом Європи. Американські вчені розглядали роль українсько-польського партнерства на світовій арені. Велике значення Польщі як «магніту» сусідніх країн до євроінтеграції підкреслювали З. Бжезінський та С. Бурант. Р. Шпорлюк розглянув імперське минуле Східної Європи, його зв'язок із ситуацією у світі після падіння СРСР.

Європейська та євроатлантична інтеграція України та місце в ній Польщі як новий напрямок наукових розробок в українській науці була розпочата розвідками О. Івченка, Б. Губського, О. Ковальової, М. Янкова. Становлення ЄС розглянули С. Віднянський та А. Мартинов. І. Тодоровим проаналізовані польський досвід для регіонів України, перспективи курсу на ЄС та НАТО, значення концепції «Міжмор'я». Вагомими були студії В. Смолія, Є. Кіш, С. Кульчицького, А. Гальчинського, Н. Чорної В. Гевко, К. Кіндрата і С. Трохимчука та ін. Результати наукових розробок Н. Чорної з питань інтеграції Польщі до НАТО та ЄС були відображені у колективній праці з Л. Алексієвець та М. Алексієвцем «Польща: на шляху до НАТО та ЄС».

До польської історіографії належить багато праць з теми власної інтеграції до ЄС та НАТО, проте її зв'язок із українським курсом на Захід викликав у польських дослідників слабший інтерес. Серед винятків – колективне дослідження «Східний вимір ЄС – шанс чи ідея фікс польської політики» за ред. П. Ковалюка. Тема інтеграції у Східній Європі склала доробок дослідників-росіян (Н. Шмельова, Ю. Бортко, О. Буторіної, Н. Куликова). Однак зв'язок між інтеграцією України та Польщі ними не помічався.

Економічні зв'язки України та Польщі в умовах євроінтеграції розкриті в монографії Є. Савельєва, В. Мельника, С. Чеботаря. Тему надалі розробляли В. Борщевський, Н. Буглай. Аналіз транскордонної співпраці містять праці Ю. Макогона, Р. Федана, С. Кулини, А. Баляна, І. Журби, Є. Рябініна та ін.

Соціокультурний аспект взаємин розкритий у ґрунтовних працях українських дослідників: Л. Стрільчук та В. Стрільчука, О. Добржанського, Я. Турчин. Важливі факти про українсько-польські контакти у сфері науки містить трьохтомне видання Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара. Польські вчені Є. Козакевич, З. Найдер, Я. Драус приділяли увагу «історичним міфам». Разом з тим, окремі аспекти теми, такі як налагодження примирення щодо історичної пам'яті, залишилися поза увагою.

Важливу частину української історіографії другого етапу склали дисертаційні роботи. Вивчалися матеріали докторських дисертацій з теми євроінтеграційних процесів І. Тодорова, Є. Кіш. Становлення сучасних українсько-польських відносин розглядали Н. Буглай, Л. Стрільчук. Широкий огляд наукової літератури та джерел у дисертації Н. Чорної, відповідно до якої дослідниця опублікувала ґрунтовну монографію з історіографії. Культурно-релігійної сторони взаємин стосується дослідження Л. Владиченко. Економічну співпрацю в контексті євроінтеграції розкрито В. Борщевським.

Серед кандидатських дисертацій розглянуто доробок істориків: щодо політичного аспекту відносин – І. Афанасьєв, О. Бабак, В. Гевко, Д. Горун, Ю. Ільчук; особливості інтеграції Польщі до ЄС і НАТО – Н. Чорна;

економічна складова – Л. Ковач; соціокультурна сфера – у дисертаціях А. Васюк, Ю. Пачос. Теми також торкається низка кандидатських дисертацій політологів, економістів, дослідників юридичних наук.

Виходячи з історіографічного огляду, важливість для дослідження має не лише політичний аспект відносин, а й соціокультурний фон та міждержавні економічні зв'язки, особливо у євроінтеграційному контексті. Аналіз свідчить, що історія українсько-польських білатеральних відносин від їхнього становлення, розвитку до стратегічного партнерства та трансформації у процесах інтеграції до ЄС та НАТО ще не розглядалася комплексно.

У підрозділі **1.2. Джерельна база** схарактеризовано основні види й типи джерел, використані в роботі, їх значення для дослідження.

Законодавчі акти відображають цілі держав, засади зовнішньої політики. Документи були виявлені на офіційних ресурсах вищих органів влади України та Польщі, інтернет-архівах «Законодавство України», «Baza Internetowy System Aktów Prawnych», а також у збірниках законодавчих актів.

Міжнародні акти становлять основну частину джерел дослідження. Вони представлені на офіційних ресурсах органів влади України, Польщі, Єврокомісії, у збірках документів і матеріалів. Варті уваги авторські збірники М. Сороки, за ред. П. Сардачука та С. Віднянського.

Серед матеріалів діловодства цінними для дослідження були інформаційно-статистичні звіти, розпорядження обласних державних адміністрацій, міжрегіональних комісій, ділове листування. Вивчені 143 архівні справи 6 фондів Державних архівів Львівської області та Вінницької області.

Змістовну групу джерел складає публіцистика, промови й аналітичні матеріали державних і громадських діячів, інтерв'ю А. Квасневського та В. Ющенка, послів О. Моцика, В. Куйбіди, Я. Ключковського.

Із джерел особового походження опрацьовані мемуари та спогади керівників держави: Л. Кравчука, Л. Кучми, Л. Валенса, А. Квасневського.

Для аналізу процесу реалізації відносин широко використовувалися матеріали вітчизняної та закордонної періодичної преси (понад 50 видань).

Залучені статистичні довідкові видання та матеріали з архівів ОДА.

Окрему групу складають довідники й енциклопедичні видання, такі як двотомна «Українська дипломатична енциклопедія» за редакцією Л. Губерського.

Використані численні інтернет-ресурси. Наукову інформацію про розвиток відносин почерпнуто в матеріалах Національного інституту стратегічних досліджень, поточні дані – на сайтах обласних державних адміністрацій.

Оглянута джерельна база дає можливість виконання науково-дослідницьких завдань. З огляду на специфіку джерел та багатоаспектну тематику, доречний проблемно-хронологічний принцип дослідження.

У підрозділі **1.3. Методологічні засади дослідження** розглянуто теоретико-концептуальні підходи, принципи та методи дослідження.

Важливою теоретичною засадою дослідження є трансформація українських відносин від білатеральних до таких, що мають ознаки частини мультилатеральних відносин у межах процесів інтеграції в Європі. Відповідно,

були розглянуті поняття білатералізму та мультилатералізму у світовій науці, їхній зв'язок із концепцією Польщі як євроатлантичного «магніту» у Східній Європі З. Бжезінського. Серед доробків української науки для роботи важливі поняття «міждержавні економічні відносини», «стратегічне партнерство», «національна безпека». Особливе значення має «європейська та євроатлантична інтеграція», сучасне визначення якої в Україні є тавтологічним. Логічним вбачається поділ євроатлантичної інтеграції на пов'язані, але окремі європейський та атлантичний аспекти, враховуючи різницю у сприйнятті європейських та північноатлантичних інтеграційних процесів¹.

Дослідження побудовано на взаємопов'язаних і загальноприйнятих у вітчизняній історичній науці правилах. Основоположними з них є принципи історизму та об'єктивності, допоміжними – авторські принципи теорії міжнародних відносин Дж. Розенау. Задля дотримання цих принципів були використані спеціальні методи історичного дослідження.

Другий розділ «Становлення білатеральних відносин незалежної України та Республіки Польща» присвячено аналізу основних аспектів налагодження двосторонніх відносин між незалежними Україною та Польщею.

У підрозділі **2.1. Закладання договірно-правової основи міждержавних відносин (1991–1995 рр.)** досліджено історичні передумови, розглянуто основні аспекти офіційного оформлення білатеральних відносин України та Польщі. Серед виявлених передумов – формування проукраїнської позиції серед польських опозиціонерів з рядів «Солідарності», майбутніх урядовців, під впливом знаного публіциста Є. Гедройця. Свідчення Т. Торанської та інших польських діячів підтверджують особистий вплив редактора, а В. Мокрий описує листування на сторінках «Культури» Є. Гедройця з українськими дисидентами, організацію ними участі поляків в установчому з'їзді НРУ.

Відповідно до «Доктрини Гедройця» про необхідність Польщі визнати непорушність встановлених після Другої світової війни кордонів, нова польська влада визнала незалежну Україну та підписала з нею перші білатеральні угоди. Проте архівні матеріали Львівської області свідчать про неприйняття такої позиції частиною поляків, випадки атак на українські потяги у прикордонній зоні. Для вирішення подібних проблем держави кодифікували прикордонний рух та охорону кордону у міждержавних договорах. Рамковий договір про дружбу і співробітництво 1992 р. дав початок для укладання міжвідомчих угод. Угоди реалізовувалися міжурядовими комісіями, експертними комітетами, науковими установами. Змішані комісії з прикордонних питань, питань економічного розвитку особливо взаємодіяли з адміністраціями регіонів, які звітували про українсько-польські контакти. Співпраця полягала в облаштуванні інфраструктури, спільних будівельних проєктах у скрутний для економіки країн період. На 1993 р. держави закріпили дієвість більшості аспектів взаємозв'язків колишніх СРСР та ПНР у білатеральних угодах та в національному законодавстві, забезпечили правонаступництво.

¹ Deutsch K. W. Political Community and the North Atlantic Area: International Organization in the Light of Historical Experience. Princeton : Princeton University Press, 1957. 228 pp.

На 1994 р. були зроблені перші кроки України і Польщі на шляху до мультилатеральної євроінтеграції: переговори про асоціацію з єврорегіонами та співпраця з Єврокомісією. Залучення польським урядом економічної допомоги ЄС пришвидшило зростання в державі реального та номінального ВВП. «Багатовекторність» послабила інтеграційні позиції України, а Польща вже в 1990-ті рр. претендувала на членство в ЄС.

У підрозділі **2.2. Реалізація українсько-польських міждержавних угод та міжрегіональна співпраця (1995–2004 рр.)** розкрито засади реалізації положень попередніх білатеральних угод на практиці, що дає підставу визначати українсько-польські відносини як стратегічне партнерство. У 1995 р. Є. Гедройць особисто підтримав нового Президента Польщі А. Квасневського, який сприяв посиленню позицій держави у Європі та пожвавленню діалогу з Україною. Контакти А. Квасневського та Л. Кучми сприяли проєвропейському зовнішньому впливу на політику України, яка балансувала між бажанням інтегруватися до ЄС та економічними зв'язками з Москвою (задля збереження внутрішньополітичного компромісу Україна продовжувала дотримуватися «багатовекторності»). Архівні документи свідчать про неправомірність тези попередників про період середини 1990-х рр. як часу «занепаду» у взаєминах та «стагнації» в економічних відносинах. Посилилося залучення польських компаній до економіки Львівської, Волинської, Одеської областей, проводилися спільні ярмарки та бізнесові конгреси, розширилися функції спільної Комісії з питань прикордонної співпраці, українські області офіційно приєднувалися до єврорегіонів, закладалися основи торговельно-транспортного коридору між басейнами Балтики та Чорного моря. У результаті з 2000 р. зростала питома вага Польщі в українській економіці. Успіхи міжрегіональних відносин були схвально оцінені Міжурядовою консультаційною радою України та Республіки Польща. Західні регіони країни перебували у «фарватері» як партнерства з Польщею, так і євроінтеграційних процесів через особливості географічного та економічного становища. Проте з 2001 р. з польським досвідом реформ активно ознайомлювались на Донеччині, Вінниччині, інших регіонах, здебільшого за ініціатив недержавних організацій.

Хоча українсько-польська економічна співпраця поступалася українсько-російській (на початок 2004 р. близько 9% підприємств отримували польські інвестиції), є підстави стверджувати про трансформацію білатеральних відносин до рівня стратегічного партнерства. А саме: міжурядовий обмін секретною інформацією, спільна стратегія взаємодії в межах єврорегіонів, тяжіння до проєвропейського вектору розвитку, активне співробітництво в галузі культури та науки. Знаковими в розглянутий період були створення Європейського колегіуму польських та українських університетів (до якого приєдналися Київський, Львівський, Дніпровський національний університети, Національний університет «Києво-Могилянська академія» та ін.) з ініціативи Б. Осадчука та за підтримки Є. Гедройця та Є. Ключовського; проведення фестивалів, концертів, туристичних ярмарків, втілення спільної програми охорони природи відповідно до формату єврорегіонів.

Третій розділ «Набуття пріоритетності євроінтеграційного виміру українсько-польських відносин» присвячено розкриттю впливу європейської інтеграції на розвиток польсько-українського партнерства.

У підрозділі **3.1. Українсько-польське співробітництво як чинник реформ за «Планом дій Україна – ЄС» (2005–2007 рр.)** розглянуто історичні передумови та перші віхи посилення фактору євроінтеграції у відносинах. Перемога проєвропейських політиків у обох країнах надала потужного стимулу ідеї спільного руху до «єдиної Європи», що було закладено ще у «Доктрині Гедройця». Щойно приєднавшись до Євросоюзу, Польща зацікавилась у залученні до нього стратегічного партнера – України. Перебіг дипломатії у 2005–2007 рр. свідчить про підтримку польським керівництвом проєвропейських ініціатив Президента України В. Ющенка. Результатом цього стало підписання «Плану дій Україна – ЄС», за яким визначені реформи-передумови інтеграції в ЄС. Відповідно, вагома частина двосторонніх угод періоду 2005–2007 рр. була пов'язана з використанням польського досвіду реформування законодавства заради наближення до вимог ЄС. Інші договори стосувалися перегляду економічних відносин із Польщею як новим членом ЄС, узгодження реформ освіти, інформатизації, транскордонного співробітництва, співпраці у галузях науки, туризму, спорту. Реалізація цих угод міжвідомчими українсько-польськими комітетами та обласною владою сприяла виконанню «Плану дій» і визнання ЄС проєвропейського розвитку України, що було засвідчено у звітах Ради з питань співробітництва Україна – ЄС. В основі відносин цього періоду було покладено пошук спільних інтересів у різних галузях, особливо в культурі та науці: взаємовизнання документів про освіту (та видання подвійних дипломів), створення академічної мережі університетів Центральної та Східної Європи (серед перших залучилися Київський, Дніпровський, Харківський, Львівський, Чернівецький національні університети), робочої групи з питань туризму, проведення наукових виставок, обмін іноваціями у сфері телекомунікацій. Відбувалося приєднання до загальноєвропейського партнерства: Україна та Польща підписали Болонську декларацію, залучили інвестиції EUBAM в Україну, розпочали співробітництво з метою вступу до СОТ. На міжрегіональному рівні розширили партнерство Донецька область і Сілезьке воєводство, Вінницька область і Свентокшиське воєводство (обмін спеціалістами, залучення господарських структур до контактів, студентські обміни та стажування викладачів університетів). У зв'язку з польським лобіюванням надання допомоги Україні в грудні 2007 р., обласні державні адміністрації, формулюючи плани на період 2006–2008 рр., вказували на «можливість збільшення ЄС фондів» наприкінці 2007 р.

У підрозділі **3.2. Вплив політики «Східного партнерства» ЄС та Шенгенської зони на розвиток українсько-польських відносин (2007–2010 рр.)** проаналізовані трансформаційні зміни у відносинах України і Польщі після набуття останньою вагомішої ролі у структурах європейського співтовариства, особливості розвитку партнерства у форматі політики сусідства. Незважаючи на прогнози, тенденції росту польської частки в українській економіці не

зупинилися після приєднання Польщі до Шенгенської зони. Цьому сприяло реформоване транскордонне партнерство: на 2008 р. було реалізовано близько 170 мультилатеральних проєктів для підвищення конкурентоздатності регіонів, до яких окрім України, Польщі та структур ЄС долучилися Словаччина, Білорусь, Угорщина. З лобіюванням польським керівництвом програм Європейського інструменту сусідства та партнерства фінансування українсько-польських транскордонних проєктів мало здійснюватися під патронатом цієї структури ЄС. За 2007–2009 рр. в рейтингу основних торговельно-економічних партнерів України у світі Польща перемістилася з 5-го на 3-є місце – більший торговельний обіг з Україною мали лише Росія та Німеччина. Економічне зростання спонукало подальші реформи для покращення життя населення за польським зразком: з 2008 р. розпочалось співробітництво з Польщею у сфері охорони здоров'я, яке протягом десятиліття впливало на розвиток медицини шляхами обміну інформацією, новими технологіями, препаратами, участі українських медиків у «Краківській програмі міжнародного стажування».

Польський уряд поступово відходив від стратегії посилення Польщі як регіонального лідера незалежних країн Центрально-Східної Європи на користь реформування східної політики сусідства ЄС, що за визначенням Р. Сікорського мало стати спеціалізацією країни в ЄС. Дії Варшави в межах польсько-шведської ініціативи Східного Партнерства посилювали отримання Україною економічної допомоги для фінансування подальших реформ. Проте, польська преса («Gazeta Wyborcza» та «Liberté!»), політологи та громадські діячі критикували Д. Туска за «відхід від Доктрини Гедройця», а саме за проведення переговорів з Москвою поперед Києва та зняття польського вето на вступ РФ до Організації економічного співробітництва та розвитку. З подальшим рухом Польщі «на Захід» наприкінці президентства В. Ющенка та Л. Качинського змінювалася риторика польських політиків: відхід від ідеї взаємного пробачення (з 2009 р. розпочато «політичний перегляд» історичної пам'яті польським Сеймом). Причини погіршення відносин в «історичному аспекті» вбачаємо в об'єктивній залежності України від Польщі як «адвоката» у ЄС, так і в свідомому виборі польських політиків. Це підтверджують засекречені до 2017 р. «Тези про політику Польщі щодо Росії і України» (2008 р.). Документ дає підстави констатувати, що загострення діалогу щодо історії було частиною нової доктрини зовнішньої політики Польщі з наміром зміцнення польського впливу в Росії за рахунок України.

Четвертий розділ «Українсько-польське партнерство на шляху України до європейської асоціації» присвячений аналізу проблем в українсько-польських відносинах, які викристалізувалися у ході інтеграції до європейської спільноти, та особливостям їх розв'язання.

У підрозділі **4.1. Загострення проблем українсько-польських відносин (2010–2013 рр.)** розкрито результати часткового відходу Польщі від проукраїнської політики відповідно до секретних «Тез про політику Польщі щодо Росії і України». Рішення польської сторони відповідало приходу до влади в Україні В. Януковича, націленого на співпрацю з Москвою та готового

поступитися національними інтересами. Об'єктивні ж інтереси держав у стратегічних питаннях збігалися, то ж для урядів періоду 2010–2013 рр. стає характерною «прагматичність», концентрація на питаннях економіки. Проте спроби як польської, так і української сторін орієнтуватися на Російську Федерацію у зовнішній політиці сприяли виявленню суперечливих питань у відносинах країн, загострення яких заклало основу для можливих конфліктів на цьому ґрунті. Український уряд ігнорував питання національної пам'яті, проте це не зупинило радикалізації суспільної думки, звинувачення польським Сеймом українських націоналістів сер. ХХ ст. у етнічних чистках. Представники громадськості, такі як М. Маринович, П. Сардачук, Я. Маліцький, зазначали про загрозу «зіпсування» українсько-польських відносин політиками, закликали до спільного виховання нових молодих еліт, які б забезпечили примирення.

Економічне ж співробітництво дійсно розвивалося: у справах організації нових міжрегіональних контактів, залучення польських інвесторів у економіку. Однак, статистичні дані вказують на зменшення польської частки в товарообігу на користь збільшення російської, бо Адміністрація Президента орієнтувала обласні адміністрації на «об'єднання зусиль влади та бізнесу на виконання Програми економічних реформ Президента України». Польща ж дедалі зверталася до співпраці з Україною у межах Східного Партнерства, зменшуючи білатеральні зв'язки, на що вказує кількість та характер підписаних країнами угод. Створені у вимірі Інструменту європейського сусідства і партнерства «Польська допомога розвитку – 2012» та інші ініціативи, забезпечували фінансування в Україні гуманітарних проєктів. Мультилатеральна європейська співпраця сприяла процесу підготовки України до підписання асоціації з ЄС.

У підрозділі **4.2. Підходи щодо вирішення проблем українсько-польських відносин у контексті асоціації України з ЄС та подальшої інтеграції в європейські структури (2014–2015 рр.)** охарактеризовано роль українсько-польської співпраці у формалізації асоціації України з Європейським Союзом та проаналізовано методи розв'язання конфліктів. Ризик зриву асоціації України з ЄС спонукав Польщу підтримати Революцію гідності. Відмовившись від запропонованого у 2008 р. курсу на Москву, польське керівництво вдалося до описаної Р. Сікорським модернізації «Доктрини Гедройця» через імплементацію «Ягеллонської» та «Пястської» доктрин: відновлення польського лідерства на балтійсько-чорноморському просторі. Про усвідомлення польським керівництвом актуальності партнерства з Україною в умовах російської агресії у Європі заявив перед Верховною Радою України Б. Коморовський. На продовження курсу Президент А. Дуда у 2015 р. оголосив про «сповідування доктрини Є. Гедройця та Ю. Пілсудського». Така президентська риторика спонукала до пошуку можливостей примирення з питань історичної пам'яті. Істотну роль відіграв Українсько-польський форум істориків, який за підтримки обох держав та Міжнародного фонду «Відродження» протягом 2015–2018 рр. забезпечував поважний діалог про болісні події історії, сприяв посиленню контактів між науковими установами, проведенню виставок з історії України і Польщі.

З активізацією відносин після Революції гідності отримали уточнення та реалізацію низка попередніх «декларативних» угод у загальноєвропейському контексті. Були переглянуті старі договори після підписання Україною асоціації з ЄС. Завдяки співпраці Україна змогла скоротити свій імпорт та експорт до країни-агресора, перелаштувалася на ринки ЄС, відповідно до регіональних статистичних звітів про основні напрями експорту та імпорту. Активізувалася реалізація діяльності міжвідомчих комісій, спільні будівельні проекти. На загальноєвропейський рівень вийшли польсько-українські ініціативи щодо обмінів молоддю, підвищення мобільності студентів, проведення учнівських олімпіад і наукових експедицій, до чого залучилися виші Києва, Дніпра, Харкова, Львова, Вінниці. Посилилася взаємна підтримка у космічній галузі, була поставлена стратегічна мета з допомогою Польщі добитися приєднання України до Європейського космічного агентства. Таким чином, українсько-польська співпраця допомогла Україні в умовах російської агресії переорієнтуватися на європейський ринок, зберегти життєздатність економіки.

П'ятий розділ «Співробітництво України та Республіки Польща у питаннях атлантичної інтеграції» зосереджено на аналізі ролі українсько-польського співробітництва у відносинах України з НАТО та питаннях спорідненості та відмінності європейської і атлантичної інтеграції.

У підрозділі **5.1. Україна і Республіка Польща в умовах розширення блоку НАТО (1991–1999 рр.)** висвітлено тенденції взаємозв'язків двох країн у процесах атлантичної інтеграції після падіння «Східного блоку» в різних аспектах. Найважливішим визначено оборонний аспект, у якому країни співпрацювали як білатерально, так і в межах програм НАТО. Розглянуто причини малої кількості контактів держав із НАТО у 1991–1994 рр., основна з них – застережливість Альянсу щодо доступу до оборонного сектору колишньої радянської агентури. Конкретно в українській ситуації перепорою також виступала нейтральна позаблокова парадигма. Польща ж з 1990 р. вела таємні переговори з НАТО, маючи за мету інтеграцію. Протягом 1991–1993 рр. Україна з Польщею лише оформили низку білатеральних угод щодо взаємодії збройних сил. Ситуація змінилась у 1994 р., коли Україна першою з країн СНД приєдналась до програми НАТО «Партнерство заради миру». Ця програма дозволила й Польщі форсувати реформи оборонного сектору та приєднатися до блоку у 1999 р. Відповідно, з 1995 р. країни кооперували у ході військових навчань, миротворчих операцій та форумів НАТО у Центральній Європі. Важливу роль відіграла позиція Л. Кучми, який вважав вступ Польщі до Альянсу корисним для безпеки регіону і шукав підтримки країн НАТО.

У підрозділі **5.2. Реалізація атлантичної інтеграції в контексті українсько-польського партнерства (2000–2015 рр.)** акцентовано увагу на імплементації польського досвіду інтеграції Україною. Завдяки медіації А. Квасневського були забезпечені переговори Л. Кучми з керівництвом НАТО, подолана ізоляція України. Протягом 2000–2004 рр. Україна та Польща стали учасниками військових ігор і тренувань НАТО, залучилися до економічних і наукових програм Альянсу. З 2007 р. діяли їхні спільні військові одиниці у

операціях НАТО та ООН в Афганістані. У 2005–2015 рр. країни долучилися до низки мультилатеральних документів, які підтвердили атлантичний курс України, узгодили подальші союзні операції, утворили LITPOLUKRBRIG.

Польська пришвидшена атлантична інтеграція (1995–1999 рр.) з проблемами втілювалася в українських реаліях 2000–2015 рр. За Л. Кучми Україна приєдналась до низки військових місій НАТО з метою подолання міжнародної ізоляції. В. Ющенко оголосив стратегічним пронатовський курс, а моніторинги місцевої влади 2005–2013 рр. вказали на поступове зростання позитивного сприйняття інтеграції України до Альянсу. Президентська ініціатива зустріла опір з боку політичних опонентів і навіть окремих представників правлячої коаліції. Залучена джерельна база продемонструвала неузгодженість дій різних гілок влади, невиконання завдань з інтеграції у належні терміни, випадки саботування інтеграції у 2005–2007 рр. Тож періоду 2005–2013 рр. у історії співпраці в атлантичній інтеграції (на відміну від євроінтеграції) характерна стагнація. Незважаючи на це, Польща активно співпрацювала на євроатлантичному напрямку з обласною та місцевою владою: польські дипломати, науковці, НДО були учасниками популяризації НАТО і ЄС в Україні. Вагомість ролі Польщі в залученні України до атлантичної інтеграції засвідчили історичний Саміт НАТО у Варшаві, польський вплив на рішення Комісії Україна-НАТО, участь у створенні Трастових фондів НАТО, програм про кібербезпеку, ініціатива польського МЗС з пошуку нового формату діалогу Україна – НАТО після блокування Угорщиною проукраїнських ініціатив. Російська агресія проти України змусила НАТО переглянути власні регіональні безпеко-оборонні стратегії на сході Європи. Окупація Криму стала викликом для всього Чорноморського регіону, взаємопов'язаного з широким контекстом євроатлантичної безпеки. Розвиток українсько-польського партнерства в цьому вимірі позитивно вплинув на стратегію безпеки у східному регіоні Європи, відповідно до матеріалів NATO Review.

Європейський та атлантичний інтеграційний процес в Україні мають як спорідненість, так і відмінності. З одного боку, обидві тенденції наближують Україну до Заходу. З іншого – НАТО та ЄС мали різне значення для України у певні історичні періоди. Через це є відмінною й періодизація українсько-польської співпраці в контекстах європейської та атлантичної інтеграції.

У висновках зазначені результати дослідження, які вказують на те, що після виходу білатеральних відносин України та Республіки Польща на рівень стратегічного партнерства на межі ХХ та ХХІ ст. відбулося надзвичайне пожвавлення співробітництва з 2005 р. з часу остаточного обрання Україною курсу на інтеграцію до ЄС та НАТО. Це спричинило перетворення Польщі з сусіда України на «адвоката» та пізніше «куратора» її участі у багатосторонніх процесах євроатлантичної інтеграції, залучення обох країн до глобалізації.

Історіографію з проблеми розділено на два етапи: становлення українсько-польських відносин та розвитку від стратегічного партнерства до євроінтеграції. Основні досягнення українських дослідників лежать у широкому огляді галузей відносин 1991–2005 рр., а зарубіжних – у розкритті процесів постсоціалістичної

перебудови. Праці істориків і політологів відрізняються широким тематичним розмаїттям але, разом із тим, мають джерельні прогалини через зорієнтованість на описі перебігу підписання угод, замість розкриття втілення їх у життя. Відповідно, огляд історіографії зумовив необхідність розширення джерельної бази через опрацювання неопублікованих архівних матеріалів, здебільшого офіційного діловодства органів місцевої влади. Залучено масив опублікованих документів та періодичних видань українського, польського та іншого походження, інформаційно-статистичні матеріали, публіцистику.

Історичні передумови становлення білатеральних відносин незалежної України та Республіки Польща протягом 1991–2004 рр. пов'язані не лише з міждержавними контактами соціалістичних республік. Насамперед, важливою була роль Є. Гедройця та його учнів серед польських політиків, позиція яких уможливила формування проукраїнського уряду. Оформлена на 1994 р. договірна база відносин активно втілювалася у життя шляхом міжрегіональної співпраці, тож вважати середину 1990-х рр. «періодом стагнації» у відносинах некоректно. Особисті позиції Є. Гедройця, А. Квасневського, Л. Кучми сприяли потеплінню взаємин, досягненню співробітництвом рівня «стратегічного партнерства», з визнанням на початку XXI ст. актуальності інтеграції до ЄС.

Динаміка відносин періоду 2005–2007 рр. відображає всебічний, успішний пошук спільних інтересів у різних галузях. Багатогалузева співпраця України і Польщі сприяла виконанню «Плану дій Україна – ЄС». Особливо успішними виявилися сфери стандартизації, інформатизації, освіти та науки. У період 2007–2010 рр. з приєднанням Польщі до Шенгенської зони зросла важливість єврорегіонів, транскордонного співробітництва. Разом із тим, посилювалося залучення історичної пам'яті до офіційного дискурсу, особливо з 2009 р. Факти вказують на зв'язок цих процесів із секретними «Тезами» 2008 р., у яких обґрунтовувалось покращення відносин з Москвою за рахунок України.

У 2010–2013 рр. відбулося загострення проблем у відносинах за низки причин, у тому числі хиткої позиції керівників української держави стосовно питань історії та євроатлантичної інтеграції. Нав'язування президентською адміністрацією російського вектору економічного розвитку України спричинило зменшення польської частки товарообігу. Загострився дискурс щодо «спільної історії». У період 2014–2015 рр. активізувався пошук підходів вирішення проблем, що накопичилися у відносинах. Посилилася актуальність різногалузевої співпраці країн після підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС. Старі «декларативні» угоди набули реального втілення у мультilaterальній взаємодії з країнами ЄС. Досягли успіхів форуми істориків задля примирення. Успішність контактів у вимірі євроінтеграції підтверджується затвердженням курсу на членство в ЄС в Конституції України.

У співробітництві України та Польщі у процесах атлантичної інтеграції пріоритетним був безпеко-оборонний вектор та дипломатична підтримка. Майже повна відсутність контактів обох країн із НАТО до 1994 рр. була пов'язана з внутрішньополітичною боротьбою в Україні щодо векторів зовнішньої політики та недовірі НАТО до країн «Східного блоку». З оформленням Польщею та

Україною індивідуальних програм співпраці з 1995 р. їхнє партнерство з Альянсом набуло реального змісту. Незважаючи на декларування пронатовської політики Україною, у 2005–2015 рр. були виявлені проблеми впровадження євроатлантичної інтеграції, випадки її ігнорування цілими гілками влади. Це спричинило гальмування реформ за польським зразком шляху інтеграції.

Побудовано періодизацію відносин у вимірі співпраці України і Польщі в межах євроінтеграції: договірно-правове оформлення відносин незалежних держав (1991–1995 рр.); втілення угод у життя та початкова співпраця у контексті європейської інтеграції (1995–2004 рр.); переорієнтування відносин на євроінтеграційний курс (2005–2007 рр.); перехід від білатеральних відносин до політики Східного партнерства ЄС (2007–2010 рр.); домінування політики Східного партнерства та загострення проблем у відносинах (2010–2013 рр.); корегування проблем партнерства після асоціації України з ЄС (2014–2015 рр.).

Таким чином, проведене дослідження українсько-польських відносин у євроатлантичному контексті в 1991–2015 рр. дає підстави стверджувати про їх поступову трансформацію від пересічного білатерального співробітництва до невід’ємної частини системи загальноєвропейських відносин у контексті євроатлантичної інтеграції. Стратегічне партнерство з Польщею допомогло Україні наблизитися до асоціації з ЄС та пріоритетності стратегічного курсу на членство в ЄС і НАТО. Це підтверджує ефективність «доктрини» Є. Гедройця про співпрацю як шлях посилення ролі обох країн на світовій арені.

Основні положення дисертації викладено у таких публікаціях автора:

• статті у наукових фахових виданнях України:

1. Мелекєсцев К. І. Сучасні польсько-українські відносини: історіографічний аналіз. *Історичні і політологічні дослідження*. Вінниця : Донецький національний університет, 2016. № 1. С. 121–132.

2. Мелекєсцев К. І. Культурний та цивілізаційний аспект новітніх польсько-українських відносин (2005–2011). *Література та культура Полісся*. / відп. ред. і упоряд. Г. В. Самойленко. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2016. С. 200–210.

3. Mieliekiestsev K. I. In the context of declassified theses of 2008: another look on contemporary Polish-Ukrainian relations. *Грані*. Дніпро : «Грані», 2017. Т. 20, № 1. С. 103–108.

4. Мелекєсцев К. І. Polish-Ukrainian relations and the issue of historical grievances in the societies of two countries. *Історичні і політологічні дослідження*. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. № 1. С. 270–283.

5. Мелекєсцев К. Становлення білатеральних відносин незалежної України та Республіки Польща: договірно-правова основа міждержавних відносин (1990–2004). *Історичні і політологічні дослідження*. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2018. № 1. С. 152–163.

6. Мелекєсцев К. Польсько-українське партнерство та аспірації України стосовно НАТО: регіональне та міжнародне співробітництво після Помаранчевої революції. *Історичні і політологічні дослідження*. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. № 1. С. 201–210.

• **статті у наукових періодичних виданнях інших держав:**

7. Mieliękiestsev K. Polish-Ukrainian relations in 2004–2013: bilateral strategic partnership or sub-EU cooperation? *Polska-Słowacja-Ukraina Trójpogranicze wielokulturowe*. / pod redakcją naukową Andrzeja Bonusiaka. Rzeszów : Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeczowskiego, 2014. Zlec. nr 30/2014. S. 135–144.

8. Мелекесцев К. The aspects of “Ukrainian-Polish strategic partnership” during the years of Viktor Yushchenko’s presidency. *Economic and law paradigm of modern society*. Banska Bystrica : Scientific Consulting Community s.r.o. «Open Europe», 2016. №2. pp. 131–134.

9. Мелекесцев К. И. Проблемы интеграции в современную европейскую цивилизацию в контексте отношений Украины и Республики Польша. *Государства Центральной и Восточной Европы в исторической перспективе* : сб. научн. ст. по мат. межд. научн. конф., Пинск 21–22 окт. 2016 г., Полесский государственный университет ; под ред. Р. Б. Гагуа. Пинск : Полесский государственный университет, 2016. Вып. 1. С. 298–309.

10. Мелекесцев К. І. Ініціативи та методологічні підходи українських і польських істориків щодо пошуку спільної позиції стосовно проблемних питань історії (2015–2017). *Государства Центральной и Восточной Европы в исторической перспективе*: сб. научн. ст. по мат. межд. научн. конф. Пинск : 24–25 ноября 2017 г.; под ред. Р. Б. Гагуа. Пинск: Полесский государственный университет, 2017. Вып. 1. Ч.1. С. 145–150.

11. Мелекесцев К. Ukrainian-Polish partnership on the path of Ukraine’s association and integration with the European Union: the Polish side’s issues and interests (2012-2015). *Economic and law paradigm of modern society*. Banska Bystrica : Scientific Consulting Community s.r.o. «Open Europe», 2017. №2. pp. 187–192.

12. Мелекесцев К. Тенденції співробітництва України та Республіки Польша в контексті атлантичної інтеграції. *Economic and law paradigm of modern society*. Banska Bystrica : Scientific Consulting Community s.r.o. «Open Europe», 2018. №2. С. 117–121.

• **матеріали науково-практичних конференцій:**

13. Мелекесцев К. Українсько-польські білатеральні відносини після приєднання Республіки Польша до Шенгенського договору (2007–2010 рр.). *Модернізація соціогуманітарного простору: історичний досвід, виклики та перспективи* : збірка матеріалів міжн. наук. конф. (2015; Житомир-Вінниця). Всеукраїнська науково-практична наукова конференція з міжнародною участю «Модернізація соціогуманітарного простору: історичний досвід, виклики та перспективи», 14–15 травня 2015 р. Житомир : Publisher Scientific, 2015. С. 78–80.

14. Мелекесцев К. The Issue of National Ideology and Historical Memory in Polish-Ukrainian Relations. *Актуальні проблеми міжнародних відносин: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених*. К. : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2016. Ч. 1. С. 93–97.

15. Мелекесцев К. Становлення польсько-українських білатеральних відносин після розпаду Східного Блоку. *Соціально-гуманітарні дисципліни:*

напрямки наукового пошуку : матеріали Всеукр. наук. конфер. м. Дніпропетровськ, 2016 р.: у 5-х частинах. Дніпропетровськ : ТОВ «Інновація», 2016. С. 49–52.

16. Mieliestsev K. I. The year 2009 as the critical point in the history of contemporary Polish-Ukrainian relations. *Травневі студії: історія, політологія, міжнародні відносини* : зб. тез. Вінниця : «Друк», 2016. Вип. 1. С. 119–122.

17. Мелекесцев К. Україна, Польща, революція: сьогодення та історична ретроспектива. *Травневі студії: історія, політологія, міжнародні відносини*. Збірка матеріалів Всеукраїнської наукової інтернет-конференції до 100-річчя Української революції, 80-річчя ДонНУ імені Василя Стуса та історичного факультету ; за ред. канд. іст. наук Ю. Т. Темірова. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. Вип. 2. С. 52–57.

18. Mieliestsev K. The issues of shared history and how to resolve them: a look at the initiatives of Polish and Ukrainian historians and state organizations (2014–2015). *Сучасна гуманітаристика* : збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 13 жовтня 2017 р. Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.) : ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2017. Вип. 3. С. 152–158.

19. Mieliestsev K. The issue of multiculturalism in contemporary Polish-Ukrainian relations. *Сучасна гуманітаристика* : збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 14 листопада 2017 р. Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.) : ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2017. Вип. 4. С. 125–129.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

- **статті у наукових виданнях України:**

20. Мелекесцев К. І. Ідеологічне і прагматичне у польсько-українських відносинах. *Вісник Донецького національного університету. Філософські науки*. Вінниця : ДонНУ, 2016. №1-2. С. 137–150.

АНОТАЦІЯ

Мелекесцев К. І. Україна та Республіка Польща: від білатеральних відносин до євроатлантичної інтеграції (історичний аспект). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 «Історія України». – Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Дніпро, 2019.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню процесів трансформації в українсько-польських відносинах у 1991–2015 рр. від білатерального співробітництва до унікальної частини мультilaterальних відносин у контексті інтеграції до ЄС і НАТО. На основі аналізу великого масиву джерел і літератури розкрито історичні передумови оформлення взаємин, перші контакти між польськими та українськими демократичними силами, роль Є. Гедройця. Досліджено становлення та розвиток білатеральних відносин незалежних України та Республіки Польща, їх втілення у регіональній

співпраці, подальшу трансформацію в євроатлантичному контексті, проблемні питання. Висвітлено тенденції співробітництва України та Польщі в умовах розширення НАТО; визначено проблеми втілення польського досвіду в Україні.

Проаналізований у дисертаційній роботі досвід українсько-польських відносин вказує на тенденцію приєднання держав колишнього «Східного блоку» до світових глобалізаційних процесів. Вартий уваги поступовий відхід від традиційних двосторонніх відносин на користь співробітництва в межах мультилатералізму Європейського співтовариства.

Ключові слова: Україна, Республіка Польща, зовнішня політика і дипломатія, НАТО, Європейський Союз, європейська інтеграція, євроатлантична інтеграція, білатеральні відносини, мультилатеральні відносини.

АННОТАЦІЯ

Мелекесцев К. И. Украина и Республика Польша от билатеральных отношений к евроатлантической интеграции (исторический аспект). – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.01 «История Украины». – Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара, Днепр, 2019.

Диссертация представляет комплексное исследование процессов трансформации в украинско-польских отношениях в 1991–2015 гг. от билатерального сотрудничества до уникальной части комплекса мультилатеральных отношений в контексте интеграции в ЕС и НАТО на основе анализа большого массива источников и литературы. Раскрыты исторические предпосылки таких процессов, первые контакты между польскими и украинскими демократическими силами, роль в этом Е. Гедройца. Исследованы становление и развитие билатеральных отношений независимых Украины и Республики Польша, их воплощение в региональном сотрудничестве, трансформация в евроатлантическом контексте, проблемные вопросы отношений. Освещены на основе архивных материалов тенденции сотрудничества стран в условиях расширения НАТО, проблемы воплощения польского опыта в Украине.

Проанализированный в диссертации опыт украинско-польских отношений указывает на тенденцию присоединения государств бывшего «Восточного блока» к мировым процессам глобализации. Заслуживает внимания постепенный переход от традиционных двусторонних отношений к сотрудничеству в рамках мультилатерализма Европейского сообщества.

Ключевые слова: Украина, Республика Польша, внешняя политика и дипломатия, НАТО, Европейский Союз, европейская интеграция, евроатлантическая интеграция, билатеральные отношения, мультилатеральные отношения.

ABSTRACT

Mieliekiestsev K. I. Ukraine and the Republic of Poland: From Bilateral Relations to Euro-Atlantic Integration (Historical Aspect). – Manuscript.

Dissertation for the degree of Ph.D. in History in the specialty 07.00.01 “History of Ukraine”. – Oles Honchar Dnipro National University, Dnipro, 2019.

This thesis is a comprehensive study on the processes of transformation in Polish-Ukrainian relations in 1991–2015, from bilateral relations towards a unique part of the multilateral relations in the Euro-Atlantic context. The complex study reflects how the issues of Ukrainian-Polish relations are related to the implementation of Ukraine’s development priorities in its new geopolitical position in Europe.

The research covered the historical conditions behind early contacts between Polish and Ukrainian democratic parties, showing the role of J. Giedroyc in this process. Further analysis concerned the formation of bilateral relations between independent Ukraine and Poland. Said analysis is casting doubt on the idea that the mid-1990s period was a time of “decay” in relations. In fact, the lack of intergovernmental cooperation at the time was offset by interregional cooperation.

The research demonstrated how cooperation with Poland in various fields in 2005–2007 helped Ukraine’s implementation of reforms from the EU-Ukraine Action Plan. The further transformation of relations had Poland modifying its policy regarding Ukraine within the framework of Eastern Partnership in 2007–2010. Poland’s accession to the Schengen area led to the countries facing trade problems, which they overcame through cooperation of governments, local authorities and NGOs.

Implementing new sources, the research discloses major issues in Polish-Ukrainian relations, which have become apparent on Ukraine’s own path to European integration in 2010–2013. The approaches to solving such issues were proposed in 2014–2015, and further analyzed. The idea of Poland’s abandonment of the “Giedroyc Doctrine” is scrutinized, with the conclusion being that J. Giedroyc’s ideas remain relevant, although now supplemented by other doctrines.

The source base of the research demonstrated the problems of implementing Polish experience of NATO integration in Ukraine, due to the lack of coordination between the various branches of government, along with some cases of sabotage against the state policy in 2005–2007. It also revealed the initiatives for Atlantic integration proposed and implemented by local authorities and NGOs.

For the first time in the historiography of research on Polish-Ukrainian relations the author analyzes the significance of previously classified documents such as “The Theses on Polish Policy on Russia and Ukraine” of 2008, as well as the archived materials on the activities of local authorities in the matters of cooperation. The author also proposes a chronology of the contemporary Polish-Ukrainian relations on the principle of their involvement in the issues of European integration.

In conclusion, the analysis of the Ukrainian-Polish relations in the Euro-Atlantic context provides further understanding of transformational processes in the countries of the former Eastern bloc. Their further study is relevant for the sake of accelerating European integration processes in Ukraine.

Key words: Ukraine, Republic of Poland, foreign policy, NATO, European Union, European integration, Euro-Atlantic integration, bilateral relations, multilateral relations.

Підписано до друку 11.11.2019 р.
Формат видання 60×84/16. Папір офсетний. Друк цифровий.
Гарнітура Times New Roman. Ум. др. арк. 1,15.
Наклад 100 прим. Зам. № 252.

Віддруковано з оригіналу макету замовника.
Центр оперативного друку «Документ Принт»
ФОП Кушнір Ю.В.
м. Вінниця, вул. Академіка Янгеля, 4, 1-й поверх, оф. 114.
Тел. 067 390 20 88
E-mail: admin@docuprint.co.ua